

ВИСНОВОК
про наукову новизну,
теоретичне та практичне значення результатів дисертації
Рачковської Ірини Володимирівни
**«АРХАЇЧНІ УЯВЛЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ПОЛІССЯ ПРО СМЕРТЬ І
МЕТЕМПСИХОЗ ТА ЇХНЯ АКТУАЛІЗАЦІЯ В КУЛЬТУРІ»**
на здобуття наукового ступеня доктора філософії
зі спеціальності 031 Релігієзнавство

Актуальність дослідження. Дисертаційне дослідження Ірини Рачковської пов'язане з низкою чинників, що свідчать про його актуальність. В період російсько-української війни, яка несе за собою багато втрат та проблеми національної ідентичності серед інших зринає питання смерті. Втрати і процеси горювання присутні у житті кожної людини, але в період війни вони набули значного масштабу і давно вийшли за межі жалобних подій спільноти чи громади, отримавши статус загальнонаціонального. Індивідуальні втрати рідних та близьких людей, участь у траурних подіях в межах прояву громадянської позиції, зокрема, поховання військових та цивільних, життя родин загиблих у жалобі актуалізує питання дискурсу смерті крізь призму релігії. Адже релігія вирішує проблему післясмертного існування – безсмертя і дає можливість людині бути впевненою у своїй власній безкінечності.

Реалізація сучасних підходів вшанування померлих, заходів комеморації, мемореалізації, процесів горювання українців тісно пов'язана із релігійними практиками, з елементами дохристиянських, народних вірувань. Це простежується у традиційній обрядовості в рамках поховальних та поминальних заходів. Архаїчне середовище Полісся до сьогодні зберегло окремі ритуали народних вірувань, що стосуються культу померлих, культу предків, уявлень про душу через призму ідеї метемпсихозу, рослинних, аграрних та зооморфних культів. Ритуальні практики, які стосуються даних форм релігійного світогляду населення Полісся, реалізуються на основі уявлень про сприйняття померлого, як частини роду, спільноти: піклування про його «комфортне»

перебування у післясмертному середовищі; асимілювання його надприродної сутності у середовище громади, з метою позитивного впливу на життєдіяльність спільноти; формування заходів комунікації з метою збереження цілісності роду, спільноти тощо. Релігійні практики, що мають характер народних вірувань, синтезувалися із церковними традиціями, основними засадами християнського вчення, активно побутують у північних громадах Рівненської області, що свідчить про їхню актуальність в культурі даного регіону.

Саме актуальність і потреба в комплексному підході до дослідження архаїчних уявлень населення Полісся про смерть і метемпсихоз, форм їх проявів та застосування у сучасних практиках вшанування померлих, зумовили вибір теми дисертаційної роботи та визначили напрям наукового пошуку дисертантки.

Тема кваліфікаційної роботи затверджена на засіданні Вченої ради Національного університету «Острозька академія» (протокол №4 від 25 листопада 2021 р.), узгоджується з науково-дослідною темою кафедри філософії та культурного менеджменту Національного університету «Острозька академія» «Соціокультурні виклики в умовах сучасності» (державний реєстраційний номер 0121U109151).

Наукова новизна. Дисертація Ірина Рачковської має наукову новизну, що пов'язана з використаною науковою методологією, об'єктом аналітичного осмислення та оригінальною джерельною базою.

У дослідженні Ірини Рачковської уперше в українських релігієзнавчих дослідженнях:

- здійснено релігієзнавчий аналіз традиційних обрядів, пов'язаних із культом померлих та уявленнями населення Полісся про смерть;

- запропоновано розглядати обряди, пов'язані із уявленнями про смерть не лише, як етнографічні явища, але й релігійні, оскільки їхньою передумовою є релігійні культи;

-здійснено релігієзнавчий аналіз творів Лесі Українки «Лісова пісня», Тараса Шевченка «Тополя», «Русалка», «Лілея», Юліуша Словацького «Балладина», «Лілля Венеда», «Король-Лір» та Адама Міцкевича «Дзяди» в контексті архаїчних уявлень населення Полісся про смерть та метемпсихоз;

- упорядковано та систематизовано матеріали експедиційних досліджень фонду архівів нематеріальної культурної спадщини КЗ «Рівненський обласний центр народної творчості» Рівненської обласної ради, приватних архівів та доробків регіональних дослідників традиційної культури Полісся, що стосуються теми дисертаційної роботи;

-виявлено та здійснено релігієзнавчий аналіз форм прояву архаїчних уявлень мешканців Полісся про смерть та метемпсихоз, що класифікується як ритуальна жертва через традицію одягання могильного хреста;

-проведено оцінку стану побутування збережених регіональних елементів народних вірувань та їхню актуалізацію в культурному житті громад північних районів Рівненської області.

У роботі також *удосконалено* загальну концепцію уявлень мешканців Полісся про смерть та метемпсихоз через поданий системний огляд витоків, основоположних принципів та етапів їх розвитку у світогляді спільнот даного регіону; *удосконалено* концепцію культурної дипломатії України і Польщі в контексті історико-культурного підходу до промоції окремих елементів культурної спадщини обох народів. А також *набули подальшого розвитку* етнографічні та релігієзнавчі студії, що стосуються народних вірувань на Поліссі, а також їх синтез із християнськими засадами; підходи до розвитку національної ідентичності через збереження традиційної народної культури, формування культури пам'яті, популяризацію духовних цінностей народу; моделі формування духовної підтримки українців під час втрат та процесів горювання в тому числі в період російсько-української війни.

Особиста участь авторки в отриманні конкретних наукових результатів, викладених у дисертації. Дисертація є самостійною науковою роботою, у якій висвітлено власні ідеї та концепції авторки. У роботі наукові положення, висновки та пропозиції обґрунтовано самостійно в результаті опрацювання значної кількості джерел, в тому числі й етнографічних. Ідеї, тези та концепції інших авторів, використані в дисертації, мають відповідні покликання.

Обґрунтування і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій. Обґрунтованість наукових висновків та рекомендацій обумовлена логічністю викладу матеріалів дисертаційного дослідження, а також його загальними висновками. Основні положення роботи знайшли відображення у 4 наукових статтях, які опубліковані у виданнях, що визнані фаховими з релігієзнавства та філософії; одній науковій статті у фаховому виданні з культурології. А також статті та тезах доповідей на 3 міжнародних наукових та науково-практичних конференціях. Аналіз тексту дисертації засвідчує, що наукові положення та рекомендації дослідження є обґрунтованими та достовірними.

Наукове та практичне значення дисертації визначається актуальністю дослідження, новизною та висновками. Запропоновані дисертанткою теоретичні положення, отримані висновки та пропозиції можуть бути використані у:

- науково-дослідній сфері – для поглиблення загальних знань про архаїчні уявлення про смерть та метемпсихоз мешканців Полісся, розширення уявлення про їх актуалізацію у культурі;
- релігієзнавчій сфері – як теоретичний і практичний матеріал для дослідження принципів історизму, антропологічного та культурологічного принципів, процесів відображення релігії у свідомості спільнот Полісся, формування духовних цінностей, релігійних символів і понять;

- навчальному процесі – у викладанні курсів з історії релігій, історії релігій в Україні, філософії релігії;

- з евристичною метою – для поширення окремих результатів серед жителів територіальних громад і підвищення рівня обізнаності про вже наявні форми актуалізації уявлень про смерть та культу померлих та заходи щодо збереження їх в контексті способу життя на місцях.

Використання результатів роботи. Теоретичні та практичні результати дисертаційного дослідження впроваджені в практичну діяльність Управління культури і туризму Рівненської обласної державної адміністрації (довідка №296/0/01-13/25 від 13 березня 2025 р.), Всеукраїнської професійної спілки «Незалежна медіа-профспілка України» (довідка №02/03 від 12 березня 2025 р.), Відокремленого підрозділу ГО «Об'єднання матерів і дружин захисників України» в Рівненській області (довідка №1 від 11 березня 2025 р.).

Повнота викладення матеріалів дисертації у роботах, опублікованих авторкою. Основні положення та результати дисертації опубліковано у 8 наукових працях, у тому числі 4 статтях у фахових виданнях України, двох статтях та двох тезах міжнародних конференцій.

Відповідність чинним вимогам щодо оформлення дисертації. Анотація, структура та обсяг дисертації Ірини Рачковської відповідають чинним вимогам. Роботу написано українською мовою з коректним оперуванням релігієзнавчою термінологією і дотриманням норм наукового стилю. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури (205 позицій) та додатків. Загальний обсяг роботи – 227 сторінок. Обсяг основного тексту – 170 сторінок. Це відповідає вимогам до написання кваліфікаційних наукових праць. Дисертація Ірини Рачковської «Архаїчні уявлення населення Полісся про смерть і метемпсихоз та їхня актуалізація в культурі» відповідає спеціальності 031 Релігієзнавство.

Рекомендація дисертації до подання у разову спеціалізовану вчену раду. Дисертаційне дослідження відповідає Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40. Наукову роботу Ірини Володимирівни Рачковської «Архаїчні у явлення населення Полісся про смерть і метемпсихоз та їхня актуалізація в культурі» рекомендовано до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 031 Релігієзнавство.

Результати дослідження обговорено та схвалено на розширеному засіданні кафедри філософії та культурного менеджменту Національного університету «Острозька академія» (протокол № 12 від 14 квітня 2025 р.)

Голова засідання –
доктор філософських наук,
доцент, завідувач кафедри
філософії та культурного менеджменту
Національного університету
«Острозька академія»

 Марія ПЕТРУШКЕВИЧ

ПІДПИС
ПІДТВЕРДЖУЮ
НАЧАЛЬНИКА
КАДРІВ НАУКОВОЇ РАДИ

